

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 16ΗΣ ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1984

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ-ΝΟΥΑΡΟΥ

ΠΕΝΤΑΚΟΣΙΑ ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΓΕΝΝΗΣΗ
ΤΟΥ RABELAIS (1483 - 1553)

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ κ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΛΟΥΡΟΥ

Υπάρχουν πολλοί αξιόλογοι συγγραφείς που με τον καιρό παραμερίζονται χωρίς να ξεχνιέται βέβαια ή σημασία τους, όταν είναι άτράνταχτη. Άλλά ή σχέση τους με την επικαιρότητα και τις πνευματικές αλλαγές των εποχών, συγκρούεται κάποτε τόσο, ώστε να φαίνεται πως ό συρμός τους έχει περάσει.

Αυτή την έντύπωση αποκομίζει κανείς από την σπάνια αναφορά ανάμεσα στο σημερινό πνευματικό Πάνθεο, του *François Rabelais*, που ή φήμη του δεν φαίνεται να ταιριάζει πια στην εποχή μας. Τουτό όφείλεται ίσως στην σύγχρονη άγνοια των κειμένων του, στην πλημμύρα των στοχασμών του, ή στον όγκο των βιβλίων του και στην απομίμησή τους που έξουδετερώνει τα πρωτότυπα. Κάθε πολυσέλιδο ψιλογραμμένο βιβλίο, φοβίζει τον σημερινό άνπόμονο ή άδιάφορο άναγνώστη. Όταν όμως ό στοχαστής όραματίζεται τον *Rabelais* στην εποχή του, και διαβάσει τις συχνές έπικριτικές παρατηρήσεις του για τα καθημερινά πράγματα του βίου που δημιουργούνται από τα πρόσωπα της εποχής, τότε ξαφνικά καταλαβαίνει τις πνευματικοκοινωνικές διαστάσεις του, σε πλάτος και σε βάθος, και άνακαλύπτει πως συγκριτικά ταιριάζουν σε όλες τις εποχές και ιδιαίτερα στη δική μας. "Ό,τι γράφει είναι πρωτότυπο και συνδέεται τόσο με την ύποκειμενικότητά του, όσο και με την πραγματικότητα και τον στοχαστή άναγνώστη. Κάποιος είπε πως όποια σελίδα και άν διαβάσεις έχει την άυτοτέλειά της.

Άίπλα στη βιβλιογραφία που με ένημέρωσε, έπιθυμώ να αναφερθεί ιδιαίτερα, ή πολύτιμη και κλασσική πια «Ίστορία του Εύρωπαϊκού Πνεύματος» του φίλου μου

Παναγιώτη Κανελλόπουλου, όπου ζωγραφίζονται μέσα στην εποχή τους ή 'Αναγέννηση και οί σοφοί της, (τόσο στον Α' τόμο, σελίδες 248 - 260, καθώς και στο 9ο κεφάλαιο στις σελίδες 1046 και παραπέρα).

Ο Κανελλόπουλος στην συγκριτική του προσπάθεια, την σχετική με την εποχή γύρω στα 1500 (όπου και απαραίτητα παραπέμπω για κάθε λεπτομέρεια χωρίς να επαναλάβω ἐδῶ ὀλόκληρες τίς περικοπές), ἔχει ἀποδώσει με την γνωστή γλαφυρότητα του την ἐνωμένη χάρη τοῦ νοήματος με την εποχή.

Μέσα στο Φεουδαρχικό σκοτάδι, την ἀδράνεια και την πνευματική ἀδιαφορία τοῦ Μεσαίωνα, ἢ φωτεινή διάνοια τοῦ Πετράρχη (1304 - 1374) και τοῦ Ἐμμανουήλ Χρυσολωρᾶ ἢ σοφία, (1335 - 1415) ἀποτελοῦν τοὺς πρώτους φάρους τῆς ἐποχῆς ποὺ ὀνομάστηκε «Ἀναγέννηση (Renaissance) ἐπειδὴ αἰσθάνθηκε τὴν ἀδήριτη ἀνάγκη νὰ ἀναβιώσει τὴν ὁμορφιὰ και τὸ πνεῦμα τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδας. Θαυμαστής τῆς ὀ μεγάλου Ἰταλῶς ποιητῆς ἔδωσε με τὰ τραγούδια του τὴν πρώτη ὄθηση, και ὀ Βυζαντινὸς σοφὸς πάτησε τὸ πρώτο οὐσιαστικὸ βῆμα γιὰ τὴν Οἰκουμενικὴ καλλιέργεια τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσας. Ἡ Ἀναγέννηση ἔγινε ἔντονος συρμὸς ποὺ προχώρησε ραγδαῖα πρὸς τὸν XV και τὸν XVI αἶωνα τὸ λαμπερὸ quattrocento, ξύπνησε τὴν κοιμισμένη Εὐρῶπη φωτιζόμενη ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ και τοῦ Σωκράτη, ποὺ θὰ γονιμοποιήσει λεγεῶνες ἀπὸ γίγαντες καλλιτέχνες και βαθυστόχαστους σοφοὺς, πότε λυκνίζοντάς τους και πότε σαλπίζοντας συνθήματα με τοὺς ἤχους τοῦ μεγάλου Παλεστρίνα (1525 - 1594) και ἀργότερα με τὰ βιολιά τοῦ Στραντιβάριους (1644 - 1737).

Ὅμως ἡ ἀρχὴ τοῦ 16ου αἶωνα στὴ Γαλλία χαρακτηρίζεται ἀπὸ δυσανάλογη, μετὰ τὴν πορεία τῆς Ἀναγέννησης στὴν Ἰταλία, Ἀγγλία και Γερμανία, καθυστερημένη και γιὰ τοῦτο ἐλλειμματικὴ πνευματικὴ παραγωγή. Οἱ Γάλλοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καταγίνονται σὲ θρησκευτικὸς πολέμους και ἀλληλοσπαραγμὸς τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τους, και ἔτσι δὲν ἔχουν ἴσως καιρὸ ν' ἀσχοληθοῦν με τὴν Παιδεία τους. Νομίζει κανεὶς πὼς ἡ μόνη τους φροντίδα περιορίζεται σὲ νὰ χτίζουν πύργους και νὰ τοὺς στολίζουν με πίνακες ξένων ζωγράφων και ἰσπανικὸς τάπητες ποὺ πλουτίζουν τοὺς ξένους καλλιτέχνες, σὰν τὸν δικὸ μας τὸν Θεοτοκόπουλο και τὸν Λεονάρδο ντὰ Βίντσι ποὺ ἀντιπροσωπεύονται ἄφθονα στὰ γαλλικὰ μουσεῖα. Ἀλλὰ και κάτι ἄλλο φαίνεται πὼς ἀπασχολοῦσε τοὺς Γάλλους τότε. Ἡ πολὺπλοκη ἐνδυματικὴ ἐμφάνισή τους και ἡ ἐθιμοτυπία τῶν κοινωνικῶν σχέσεών τους. Οἱ νταντέλες σὲ λαιμὸ και στὶς γάμπες και τὰ φτερά στὰ πλατύγυρα καπέλα (ὄχι μόνο τῶν γυναικῶν), ἀλλὰ και οἱ εὐαίσθητες πολὺπλοκες συνήθειες τῶν Αὐλῶν τῶν Γάλλων μεγιστάνων, εἶναι φαίνεται σημαντικότερες γι' αὐτοὺς παρὰ ἡ βαθύτερη πνευματικὴ καλλιέργεια, ποὺ περι

ορίζεται στους περιπλανώμενους τροβαδούρους και στις άπαγγελίες τών τυχαίων ποιητών.

Πρέπει όμως να σημειωθεί ότι οι κληρονομικές έδαφικές διεκδικήσεις τών Γάλλων Βασιλέων στην Ίταλία και ιδιαίτερα του Φραγκίσκου του Ι είχαν συντελέσει σημαντικά, με την κάθοδο τών Γαλλικών στρατευμάτων στην Ίταλία, αρχικά στην μονόπλευρη είσβολή του μμητικού συρμού, της αρχιτεκτονικής της Αναγέννησης στην Γαλλία, χωρίς όμως να συνοδεύεται παράλληλα από πλατύτερη πνευματική δραστηριότητα στα γράμματα.

Όπως γράφει ο Κανελλόπουλος, η Γαλλία είχε ανάγκη την ξένη βοήθεια από όπου φύτρωσαν τα λιγοστά γαλλικά μεγάλα πνευματικά όνόματα της εποχής. Ανάμεσά τους ο Rabelais συντέλεσε σημαντικά στο «συγύρισμα» της γαλλικής γλώσσας, γιατί το ύφος του αποτέλεσε εκπαιδευτικό παραδειγματισμό, που μαζί με την αξιόλογη ευαίσθητη πείρα και το ακατάβλητο χιούμορ του, όδήγησε στη δομή που θα ακολουθήσει η γαλλική γλώσσα. "Ας σημειωθεί πως 150 χρόνια άργότερα, στα 1635, ίδρυσε ο Richelieu τη Γαλλική Άκαδημία.

Πρώτος ό Francois Villon στη σύντομη ζωή του (1431 - 1463) και έπειτα άρκετά άργότερα ό Francois Rabelais στα 1483 - 1553, ύστερα ό προοδευτικός Καρδινάλιος Jean du Belley (1492 - 1560), ό Amyot, μεταφραστής του Πλουτάρχου, ό μεγάλος πινδαρικός κουφός ποιητής Pierre de Ronsard (1524 - 1585), ό φιλελεύθερος Etienne de la Boetie (1530 - 1563) και ό ήθικολόγος Michel Eyquem Montaigne (1533 - 1592) ύπήρξαν οι σημαντικότεροι Γάλλοι πνευματικοί αντιπρόσωποι της αρχής της Γαλλικής Αναγέννησης και τα πρώτα από τα έπτά ιδρυτικά μέλη της περίφημης ποιητικής Pleiade που πρωτοείχε ιδρύσει τον ΙΙΙ π.χ. αιώνα, ό Πτολεμαίος ό Φιλάделφος στην Άλεξάνδρεια (309 - 246).

Αύτοι δημιούργησαν και έσωσαν την γαλλική Αναγέννηση που από τα μέσα του 16ου αιώνα άπειλήθηκαν σοβαρά από τους στενόκαρδους και αντιδραστικούς Ίησουίτες.

Σε λίγο (7 Όκτ. 1571) η Ναυμαχία της Ναπάκτου θα έκδιώξει τους Τούρκους από την Εύρώπη και θα έξασφαλίσει την πορεία του έλληνοσπαρμένου πολιτισμού.

Μέσα στον άνεμοστρόβιλο της γαλλικής Αναγέννησης πρέπει να άναφερθει και ό σημαντικότερος γιατρός της εποχής Ambroise Paré (1509 - 1590), που θεωρήθηκε «άγράμματος» επειδή σαν φτωχόπαιδο που ήταν δέν έμαθε λατινικά ώστε έγγραφε τα περίφημα χειρουργικά συγγράμματά του στα Γαλλικά. Όστόσο όμως κληροδότησε στους γιατρούς και την κοινωνία το άθάνατο ρητό «Science sans conscience n'est que ruine de l'áme» (έπιστήμη χωρίς συνείδηση δέν είναι παρά κατα-

στροφή τῆς ψυχῆς). Καὶ ὅταν ἡ πελατεία του τὸν εὐγνωμονοῦσε, ἀπαντοῦσε μὲ ὑψηλὴ μετριοφροσύνη καὶ χριστιανικὴ πίστη: «*Je le pansa, Dieu le guérit*» (ἐγὼ τὸν ἐπίδεσα, ὁ Θεὸς τὸν γιάτρεψε).

Ὁ *Paré* φημίζεται στὴν ἱστορία τῆς ἱατρικῆς ὡς ὁ εἰσηγητὴς τῶν ἀπολινώσεων στὰ ἀγγεῖα πρὸς αἱμορραγοῦν, ἀντικαθιστώντας ἔτσι τὴν ἕως τότε καυτηριαστικὴ χρῆσιμοποίηση ζεματιστοῦ λαδιοῦ καὶ πυρακτωμένου σίδηρου γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ. Συγχορεῖται βέβαια δεοντολογικὰ ὁ *Paré*, ἐπειδὴ στὴν ἐποχὴ του δὲν εἶχε ἀνακαλυφθεῖ ἀκόμα ἡ ὑπαρξὴ τοῦ μεγάλου Ἑλληνα γυναικολόγου του δεύτερου αἰώνα π.Χ. Σωρανοῦ τοῦ Ἐφεσίου, πρὸς εἶχε ἀπὸ τότε ἐφαρμόσει τὴν περιέδεση τῶν ἀγγείων χωρὶς νὰ εἶχε προηγηθεῖ ἡ βάρβαρη χρῆσιμοποίηση τοῦ ζεματιστοῦ λαδιοῦ καὶ τοῦ πυρακτωμένου σίδηρου. Δυστυχῶς ἡ φήμη τῆς πρωτοπορίας παρέμεινε στὸν *Paré*, τὸν κατὰ τὰ ἄλλα ἀξιώτατο χειρουργὸ τῆς Ἀναγέννησης.

Ἡ ἴδια ἀδικία συνέβηκε καὶ μὲ τὴν καθυστερημένη ἀνακάλυψη τῶν ἔργων τοῦ Σωρανοῦ, τοῦ ἐφευρέτη τῆς ἐμβρυουλκίας, πρὸς ὅμως ἐξακολουθεῖ νὰ ἀποδίδεται στὸν *Chamberlan* γύρω στὶς ἀρχὲς τοῦ XVII. Αὐτὸς καὶ ὁ *Ambroise Paré*, χριστιανοὶ διαμαρτυρόμενοι καὶ οἱ δύο, σώθηκαν στὶς 24 Αὐγούστου τοῦ 1572 ἀπὸ τὴ Νύχτα τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου, ἐπειδὴ βρέθηκαν καὶ οἱ δύο στὸ ὑπνοδωμάτιο τοῦ Γάλλου Βασιλιᾶ Ἐρρίκου τοῦ III.

Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἕλληνες Ἐμμανουὴλ Τιμώνης καὶ Ἰάκωβος Πυλαρινὸς λησμονήθηκαν ἀπὸ τὴν ἐπίσημη ἱστορία, ἐνῶ καὶ οἱ δύο εἶχαν ἐφαρμόσει τὸν δαμαλισμὸ πολὺ πρὶν, στὶς ἀρχὲς τοῦ XVIII αἰώνα, ἀπὸ τὸν φημιζόμενον Ἀγγλο *Jenner* (1749 - 1815).

Τέλος ἀνάμεσα σὲ μιὰ δευτέρη κατηγορία γιαιτρῶν τῆς Ἀναγέννησης συγκαταλέγεται καὶ τὸ αὐθαίρετο καὶ τεχνητὰ διανθισμένο ἀλλὰ ὄχι λιγότερο διάσημο ὄνομα τοῦ *Areulus Bombastus Theophrastus Raraelsusus von Hohengaim* μὲ ἀμφισβητούμενο ἦθος καὶ ἀξία ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀλχημικὴ συμβολή του στὴν Φαρμακολογία.

Αἰγοὶ συγγραφεῖς, λογοτέχνες, φιλόλογοι καὶ φιλόσοφοι τυχαίνει νὰ εἶναι καὶ γιαιτροί. Ἀντίθετα πολλοὶ γιαιτροὶ παρουσιάζουν ἐπίδοση στὸν στοχασμὸ καὶ τὸ γράψιμο, τόσο ὥστε νὰ γίνονται σημαντικότεροι σ' αὐτὸν τὸν τομέα, παρὰ στὴν ἱατρικὴ τους προσφορά. Ἐνας τέτοιος ἦταν καὶ ὁ *François Rabelais* πρὸς τοποθετεῖται ἀπὸ τὴν φιλολογία περισσότερο ἀνάμεσα στοὺς λογοτέχνες καὶ φιλόλογους, παρὰ στοὺς γιαιτροὺς τῆς Ἀναγέννησης. Γιὰ τοῦτο ὁ βίος καὶ τὸ ἔργο του ἔχουν μελετηθεῖ περισσότερο ἀπὸ τοὺς φιλόλογους, ἐνῶ ἐντούτοις ἦταν σπουδαῖος γιαιτρὸς τῆς ἐποχῆς. Οἱ συμπατριῶτες του τὸν ἔχουν, βέβαια, ἐξυμνήσει καὶ ἀπὸ τὶς δύο πλευρὲς του. Γενικότερα ὅμως μού φαίνεται πῶς τὸ ὄνομα *Rabelais* συγγέεται κάπως μὲ τοὺς ἥρωες

τῶν σατυρικῶν βιβλίων του, τὸν *Gargandua* καὶ τὸν *Pantagruel* ποὺ παρέμειναν στὴν ἱστορία σύμβολα τῆς εὐθυμίας καὶ τῆς καλοζωίας.

Ὅμως ἦταν καὶ σημαντικὸς ἰατροφιλόσοφος, ἀλλὰ καὶ ἔξυπνος θεραπευτὴς ὁ *Rabelais*, ποὺ φαίνεται πὼς γεννήθηκε στὰ 1483 στὸ *Chinon* τῆς *Touraine*, γιὸς τοῦ νομικοῦ *Antoine Rabelais*. Συνήθως, ὅπως εἶπα παραπάνω, οἱ γιατροὶ ποὺ γίνονται συγγραφεῖς καὶ φιλόλογοι, ἀρχίζουν ἀπὸ τὴν σπουδὴ τῆς ἱατρικῆς, καὶ ἀργότερα παρασύρονται πρὸς τὴν ἄλλη πλευρά. Ὁ *Rabelais* ἀκολούθησε τὴν ἀντίστροφη κατεύθυνση. Σπούδασε πρῶτα θεολογία καὶ ἔγινε Φραντζεσκάνος καλόγερος στὸ *Fontenay le Comte* καὶ ἔπειτα Βενεδικτῖνος στὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Πέτρου τοῦ *Mallezais*.

Αὐτὴ ἡ ἀλλαγὴ ὀφείλεται στὴν γνώση του τῶν ἐλληνικῶν καὶ τῶν λατινικῶν ποὺ θεωρήθηκε αἰρετικὴ καὶ ὀδήγησε στὴν καταδίωξή του ἀπὸ τὴν καθολικὴ ἐκκλησία, μαζί μὲ τὸν φίλο του *Geofroy d'Estissac*. Ἀργότερα ὁ τελευταῖος συγχωρέθηκε ἀπὸ τὸν Πάπα Κλεμέντιο VII, ἔγινε δεσπότης στὸ *Mallezais*, καὶ πέτυχε τὴν δύσκολη μεταγραφὴ τοῦ *Rabelais* ἀπὸ τὸ Τάγμα τῶν Φραντζεσκάνων στοὺς Βενεδικτῖνους. Τότε γνωρίστηκε μὲ τὸν νεαρὸ *Guillaume Budé* (1467 - 1540) ποὺ, φίλος τοῦ Ἑρασμίου (1469 - 1536) σὰν δόκιμος ἐλληνιστῆς, χρησιμοποιοῦντο ἀπὸ τὸν βασιλιὰ Φραγκίσκο I τῆς Γαλλίας γιὰ τὴν ἴδρυση τοῦ *Collège de France*.

Ἀργότερα συναντοῦμε τὸν *Rabelais* συνοδὸ (ἴσως γραμματέα καὶ δάσκαλο) τοῦ ἀνηψιοῦ τοῦ φίλου του Ἡγούμενου, καὶ τώρα Δεσπότη *Geofroy d'Estissac*, ποὺ τοῦ ἔδωσε τὴν εὐκαιρία νὰ σχετιστεῖ μὲ ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων. Θὰ ἦταν λοιπὸν φυσικὸ νὰ ἐξελιχθεῖ πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση καὶ νὰ καλλιεργήσει τὴν φιλολογικὴ του ἐπίδοση ποὺ ἀπὸ μαθητὴ ἀκόμα τὸν εἶχε χαρακτηρίσει. Ὅμως ὁ *Rabelais* ἦταν τύπος τυχοδιωχτικὸς, ποὺ τὴν σοβαρότητα ἤθελε νὰ τὴν ἀνταλλάξει καὶ μὲ τὴν καλοζωία.

Ὡστε, κάποιον πρωὶ τοῦ 1527, δηλαδὴ 45 κιόλας χρονῶν, ἐξαφανίζεται ἀπὸ τὸ «Μοναστήρι» γιὰ νὰ γίνῃ «περιηγητικὸς καλόγερος» ἐξαρτώντας τὴν συντήρησή του ἀπὸ τὴν φιλοξενία. Ἀπὸ πόλη σὲ πόλη, προσθέτοντας γνώσεις καὶ κοινωνικὴ πείρα, φτάνει στὸ Παρίσι, ὅπου ἔρχεται σὲ ἐπαφὴ μὲ τὸ Πανεπιστήμιο καὶ διαπιστώνει τὴν διαμάχη ἀνάμεσα σὲ τοῦτου τὴν συντηρητικότητα καὶ τοῦ *Montpellier* τὶς προοδευτικὲς ἐπιδιώξεις.

Πέρασαν 5 χρόνια ἀπὸ τὸ ξεκίνημά του καὶ εἶναι τώρα 50 χρονῶν ὅταν ἀποφασίζει μὲ τὴν πνευματικὴ ὀριμότητα αὐτῆς τῆς ἡλικίας νὰ ἐγγραφεῖ φοιτητῆς στὴν Ἱατρικὴ Σχολὴ τοῦ *Montpellier* καὶ νὰ γίνῃ (1532) γιαντρός καὶ διδάκτωρ. Ὁ *Rabelais* ἤξερε καλὰ τὰ ἐλληνικὰ καὶ τὰ λατινικά, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐβραϊκά καὶ ἀραβικά, ποὺ βοηθοῦν στὸν καλπασμὸ τῆς ἱατρικῆς σταδιοδρομίας του. Σὲ 6 μῆνες μέσα ἀπο-

κτὰ τὸ ἱατρικὸ πτυχίον ποὺ τοῦ ἐπιτρέπει νὰ διδάσκει καὶ νὰ ἀναλύει τοὺς Ἱπποκρατικούς Ἀφορισμούς, ἀπὸ τὸ πρωτότυπον ἑλληνικὸ κείμενον, ἄγνωστο ὡς τότε στοὺς ντόπιους γιατροὺς τοῦ τόπου ποὺ διάβαζαν λατινικὰς μεταφράσεις τοῦ Γαληνοῦ καὶ τοῦ Ἀβικένα. Ἔτσι ὁ Rabelais γίνεται ὁ εἰσηγητὴς τῆς Ἱπποκρατικῆς Κλινικῆς Ἱατρικῆς στὴν Γαλλία καὶ δημοσιεύει (1532) αὐτοῦσιους τοὺς «Ἀφορισμούς» τοῦ Ἱπποκράτη μὲ 187 δικὰς του λεκτικὰς ἐρμηνευτικὰς σημειώσεις. Τὴν ἴδια χρονιά διορίζεται στὴν Lyon γιατρὸς τῆς πόλης, ὅπου φαίνεται νὰ εἰσπράτει θεραπευτικὰς ἐπιτυχίας. Ὁ μικρὸς ὅμως μισθὸς καὶ ἡ λογοτεχνικὴ του ἐπίδοση τὸν ὠθοῦν στὴν συμμετοχὴν τοῦ στὴν ἀποδοτικὴ ἔκδοσις τῶν περιφημῶν «Almanachs» ποὺ εἶχε ἀρχίσει μὲ τὴν ἐφεύρεση τῆς τυπογραφίας (1440).

Καὶ ἔτσι φτάνει ἡ ἐποχὴ ὅπου ἡ πείρα τοῦ βίου καὶ τὸ ἔμφυτον χιοῦμον του ἐκδηλώνονται μὲ τὴν συγγραφὴν τοῦ πρώτου σατυρικοῦ βιβλίου του ποὺ φέρει τὸν τίτλον «*Les horribles et épouvantables faits et promesses du très renommé Pantagruel, Roi des Dipsodesl, fils du grand géant Gargantua* (1532). Ἀκολουθοῦν *La vie inestimable du grand Gargantua, père de Pantagruel* (1534) καὶ 40 βιβλία ἀπὸ τὰ 1546 ἕως τὰ 1564, μετὰ τὸν θάνατόν του (1553). Στὰ 1537 ἔγραψε τὸ τρίτον βιβλίον τῆς σειρᾶς πρὶν πεθάνει ὁ Φραγκίσκος ὁ I καὶ φύγει πάλιν γιὰ τὴν Ρώμην. Τὸ τέταρτον σχετικὸν βιβλίον ἄρχισε στὴν Grenoble ἀλλὰ δημοσιεύθηκε μὲ τὴν βασιλικὴν ἄδεια στὰ 1552, ἕνα χρόνον πρὶν πεθάνει.

Τὸ κοινωνικὸν περιεχόμενον τῶν βιβλίων του γιὰ τὶς συνθήκας κυρίως τῆς ἐποχῆς μὲ τὶς πολλὰς καὶ συχνὰς τρομερὰς ἠθικὰς περιπέτειας τοῦ ἥρωα, τὸν ἀναγκάζει νὰ χρησιμοποιοῦσιν τὸ ψευδώνυμον καὶ νὰ ἀναφέρει ὡς συγγραφεὴν τὸν Alcotrybas Nasier.

Ἡ ἐκδοτικὴ ἐπιτυχία τῶν βιβλίων του εἶναι τόσο καταπληκτικὴ, ὥστε φαίνεται πὺς σὲ δύο μῆνες μέσα πουλήθησαν περισσότερα βιβλία του παρ' ὅσα ἡ Βίβλος σὲ 9 χρόνια. Τοῦτο ὀφείλεται βέβαια καὶ στὴν λογοτεχνικὴν γλαφυρότητα τοῦ συγγραφεᾶ, ποὺ γίνεται ἔμμεσα καὶ ὁ ἀναμορφωτὴς τῆς γαλλικῆς γλωσσικῆς ἐξέλιξης. Φυσικὰ τὰ βιβλία του συναντοῦν τὴν ἔντονον ἀντίδρασην τῆς Sorbonne τοῦ Παρισιοῦ καὶ ὁ Rabelais θὰ μπορούσε νὰ εἶχε καταποντισθεῖ, ἂν ἡ τύχη δὲν ἔφερνε στὸ δρόμον του τὸν ἰσχυρὸν καὶ μακίχην τῶν γραμμάτων Ἀρχιεπίσκοπον τοῦ Παρισιοῦ Καρδινάλιον Jean du Belley, ποὺ περνώντας ἀπὸ τὴν Λυὸν ὑπέφερε ἀπὸ ἰσχιαλγίαν. Προτίμησε τὸ Rabelais γιὰ γιατρὸν σὰν παλιὸς φίλος του, καὶ αὐτὸς τὸν γιάτρεψε. Τὸν ἐντυπωσίασε μὲ τὶς γνώσεις του, τὸ πνεῦμα του καὶ τὴν χάριν του, ὥστε στὴν ἀρχὴν τοῦ 1534, (ὅταν μόλις εἶχε γεννηθεῖ ὁ Montaigne 1533) συνοδεύει τὸν Ἀρχιεπίσκοπον σὰν προσωπικὸς γιατρὸς του στὴν Ρώμην, ὅπου σπουδάζει ὅσο μὲν πορεῖ περισσότερο καὶ ἀπὸ ὅπου ξαναγυρίζει τὸ καλοκαίρι καὶ στὴν Λυὸν. Ἀλλὰ γιὰ ν' ἀποφύγει τὶς διώξεις, ἐξαφανί-

ζεται από τη θέση του στο Νοσοκομείο της Λυών και προστρέχει πάλι στην προστασία του Ἀρχιεπίσκοπου. Ὑστερ' ἀπὸ λίγους μῆνες πληκτικῆς γι' αὐτὸν διαμονῆς στὸ Ἀββαεῖο τῶν Βενεδικτίνων στὸ *St. Maure Les Fosses*, ὅπου τὸν τοποθέτησε ὁ ἐπιεικῆς Ἀρχιεπίσκοπος, ξαναγυρίζει χωρὶς ντροπὴ στὴ Λυών, ὅπου πενηντάρης πιά ἀποκτᾷ τὸ διδακτορικὸ δίπλωμα καὶ ἀσκεῖ τὴν ἰατρικὴ ἀποστολὴ (1535), ἐνῶ σύγχρονα διδάσκει στὸ Πανεπιστήμιο καὶ ἐγκαινιάζει τὸ περίφημο Ἀμφιθέατρο πού ὑπάρχει ἀκόμα, καὶ ὅπου ἐκτελεῖ μὲ ἐξαιρετικὴ ἐπιτηδειότητα τὶς δημόσιες νεκροψίες του. Ἐκεῖ γέρος πιά συναντιέται μὲ τὸ παιδάκι τοῦ *Vesal* (1524 - 1564). Καὶ ἐνῶ συνεχίζει τὴν διδασκαλία τοῦ Ἱπποκράτη, περιφρονεῖ καὶ σατυρίζει τὸν Παράκελσο καὶ τοὺς ἀγύρτες τῆς ἐποχῆς πού ἐκμεταλλεύονται τὴν ἄγνοια καὶ τὴν εὐπιστία τοῦ κοινοῦ. Ἡ διδασκαλία του προβάλλει τὴν βαθιὰ πίστη του στὴν ἠθικὴ, πού μὲ τὸ σπινθηροβόλο πνεῦμα του κρύβεται πίσω ἀπὸ τὴν σάτυρα. Μ' αὐτὴν κατόρθωσε ν' ἀνοίξει τὰ μάτια τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ ἐναντία στὴν ἰατρικὴ ἀγυρτία τῆς ἐποχῆς του, καὶ νὰ γίνεῖ ὁ φιλοσοφημένος πραχτικὸς ἠθικολόγος τῆς Ἀναγέννησης. Περνώντας ἀπὸ τὸ Metz καὶ τὸ Στρασβούργο καὶ σὰν παράξενος ἐφημέριος στὸ *Meudon* πέθανε στὸ Παρίσι 70 χρονῶν στὰ 1553. Ἡ Γαλλικὴ ἐπανάσταση ἐξαφάνισε τὸν τάφο του στὴν ἐκκλησία τοῦ Ἀγίου Παύλου κοντὰ στὴν Βαστίλλη, ὅταν αὐτὴ ἰσοπεδώθηκε. Μαζὶ μὲ τὰ ὀστά τοῦ Βολταίρου καὶ τοῦ Ρουσό, πού γιὰ παρόμοιο λόγος δὲν βρέθηκαν ποτέ, κατόρθωσαν ὡστόσο νὰ γίνουν καὶ οἱ τρεῖς ἀθάνατα μνημεῖα.

Ὑστερ' ἀπὸ τὸν θάνατό του ὁ *Rabelais* δὲν λησμονήθηκε. Ἀντίθετα ἔγινε θρύλος μὲ τὴν παγκόσμια διασπορὰ πού πῆραν τὰ βιβλία του. Κυκλοφόρησε μάλιστα καὶ 5ο βιβλίο τῆς σειρᾶς *Gargantua* στὰ 1564 μὲ ἀμφισβητούμενες πληροφορίες γιὰ τὸν συγγραφέα.

Ὡστόσο ὁ *Rabelais* ἔμεινε στοὺς πνευματικὸς κύκλους τῆς Εὐρώπης σὲ μεγάλη ἐκτίμηση. Γιατὶ τὰ βιβλία του ἔδωσαν καινούργια θέματα καὶ ὕφος στὴν φιλοσοφία. Οἱ κορυφαῖοι Γάλλοι συγγραφεῖς πού ἀκολούθησαν, ὁ *Jean Louis Guez de Balsac* (1597 - 1654) στὸν 17ο αἰῶνα καὶ ἀκόμα καὶ στὸν 19ο ὅπως ὁ *Balsac* (1799 - 1850) στὴν *Comédie Humaine* (1842) ἀλλὰ καὶ οἱ Ἄγγλοι τῆς ἐποχῆς του, ὁ *Swift* (1661 - 1745), *Sterne* (1713 - 1768) κ.ἄ. δὲν ἔπαυσαν νὰ ἐπαινοῦν καὶ νὰ θαυμάζουν τὸν *Rabelais*.

Ὁ Κανελλόπουλος θεωρεῖ πὼς τὸ ὕφος καὶ τὸ χιούμορ του «χαρακτηρίζει ὡς σήμερα τὸ γαλλικὸ πνεῦμα», μὲ τὴν ἐκφραστικὴ του λεπτότητα πού τοῦ ἐπιτρέπει νὰ καλύπτει ἀκόμα καὶ τὸν χυδαῖσμό πού θὰ χρησιμοποιοῦσε ἴσως ἄλλος χοντροκομμένος χειρισμός». «Κανένας ἄλλος», γράφει ὁ Κανελλόπουλος «ἐκτὸς ἀπὸ τὸν *Rabelais* δηλαδή, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν εὐφυστάτο ποιητὴ καὶ ἐξοικειωμένο καὶ κλασσικὰ βαθιὰ μορφωμένο Γάλλο δὲν θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι ἀνεκτὸς μὲ ὅση ἀναλυτικὴ μᾶς

περιγράφει ο *Rabelais*, ο ανώτερος καλόγερος, ο εξαιρετικός γιατρός, ο έκτακτος έλληνιστής, που άλληλογραφοῦσε με τον "Ερασμο και σχετίζονταν στη Ρώμη με την Ίωάννα Λάσκαρη..." «παίζει τὰ λογικά παιγνίδια χωρίς νὰ φοβᾶται νὰ παρασυρθεῖ ἀπὸ τοὺς δυνατοὺς ἀνέμους καὶ νὰ πέσει νὰ σπάσει τὰ μοῦτρα του» (sic.).

Καὶ ἄς μοῦ ἐπιτραπεί νὰ προσθέσω πὼς ὁ *Rabelais* χάρισε στὴν Γαλλικὴ φιλολογία μιὰ φορεσιὰ πὺ ἡ εἰκαστικὴ Σχολὴ τοῦ *Fontainebleau* με ἰδρυτὴ τὸν Φραγκίσκο τὸν I (1515 - 1547) τὴν συμπλήρωσε με περοῦκες καὶ σκαρπίνια, ἀλλὰ χωρὶς νὰ ἐξευτελίσει τὸ πνεῦμα τῆς λεβεντιᾶς» τοῦ 17ου αἰῶνα, πὺ πολὺ ἀργότερα ἔχει πειστικὰ ἀποδώσει ὁ *Edmond Rostan* (1868 - 1918) με τὸν περίφημο *Cyrano de Bergeran* (1897).

500 χρόνια ὕστερ' ἀπὸ τὴν γέννησή του, ἡ παγκόσμια ἰατρικὴ τιμᾶ τὸν ἐμπνευσμένο *Rabelais* σὰν τὸν πρωτοπόρο τοῦ ἰατρικοῦ στοχασμοῦ πὺ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, πέρα ἀπὸ τὴν Ἱπποκρατικὴ εἰλικρίνεια, δὲν διέθετε ἄλλα ἐπιχειρήματα γιὰ νὰ ἐπικρατήσει. Με τὴν ἄτοπο ἀπαγωγὴ τὸ ἀνήσυχο πνεῦμα τοῦ *Rabelais* ἀλλὰ καὶ με τὴν λογοτεχνικὴ του μαεστρία κατορθώνει, με τὸ χαμόγελο νὰ προσθέτει στὸ οἰκοδόμημα τῆς ἰατρικῆς ἓνα ἀκόμα σημαντικὸ κρηπίδωμα στὸν δεοντολογικὸ ὀγκόλιθο τοῦ Ἱπποκράτη.

Ἐμεῖς οἱ γιατροὶ ὑμνοῦμε τὸν συνάδελφο *François Rabelais* γιὰ τὴν χιουμοριστικὴ διάθεσή του. Ἀλλὰ καὶ γιὰτὶ μᾶς ἔμαθε πὼς ὅποιος δὲν μπορεῖ νὰ γελάσει δὲν εἶναι σοβαρὸς ἄνθρωπος.